

ségeként” pedig említésre kerül a globális szintű tudatosság, lelkiismeretesség, szolidaritás kialakításának reménye. Mintha ennek elméletére utalna Stanisław Juszczyk is az interaktivitás előnyeinek kifejtésekor: a szerző szerint az egyes emberek közötti interaktivitás minősége és ereje a globális digitális hálózatok igénybe vételével jobban megérthető, ráadásul az egyének elszigeteltségérzetét is csökkentheti. Az ilyen hálózatokon zajló kommunikáció maga is közösségformáló erejű lehet, társas interakcióink pedig a világ egészen távoli részeire is hatást gyakorolhatnak. Az okfejtést továbbgondolva feltételezhető, hogy ezen interakcióink megértése nagyobb fokú tudatossághoz, lelkiismeretességhez vezetne annak vonatkozásában, ahogyan viselkedünk, aho-

gyan hétköznapi döntéseinkkel a világ másik szegletéig elérő apró hatásokat fejtünk ki.

A kötetben bemutatásra kerülő álláspontok igen változatosak, ám az ítéletet az olvasónak kell meghoznia. Lehetséges, hogy a műben fellelhető írások, és a bennük említésre kerülő nagyszámú szerző és elméletalkotó megismerése a témakörben való további elmélyülésre ösztönöz majd. Úgy vélem, hogy a közérthető, világos megfogalmazásokban nem szűkölködő nyelvezet maga is elősegítheti, hogy az olvasó kedvet kapjon a közösség aktuális kérdéseinek átgondolásához. *(Karikó Sándor szerkesztő: Közösség és instabilitás. Budapest: Gondolat Kiadó, 2008, 233 p.)*

Papp Dénes
politológus

A nő terei

Magyarországon, Szűz Mária (*Patrona Hungariae*) országában, Nyugat-Európához képest még mindig meglepően alacsony a nők egyenjogúságát támogató nemzeti igyekezet. A témában megjelenő munkák vagy a nők elnyomását segítő terminusok ellen agitáló kezdeményezések csak szűk körben terjednek, és a probléma megvitatása a kutatók egymás közötti kommunikációjára redukálódik. Ezenfelül, még mindig nagy a deficit az emberi jogok területén, sokszor nemcsak a nemek tekintetében tapasztalható jogsértő magatartás, de a másság tiszteltetésében tartásában is.

Ezért is fontos Huszár Ágnesnek, a Pécsi Tudományegyetem kutatójának frissen megjelent tanulmánykötete, *A nő terei* nemcsak a téma iránt érdeklődők, de mindenki számára. Ugyanis arra ösztönzi olvasóját, hogy figyelmét ismét a női esélyegyenlőtlenség és a társadalmi nem itthon még napjainkban is méltánytalanul háttérbe szorított problema-

tikájára irányítsa, és mintegy kezdeményezze a máig súlyos hiányosságok megszüntetését. Teszi mindezt úgy, hogy az első tematikus egységben a leszbikus *coming-out* regények emblematikus szerzőit – itt tér ki többek között Virginia Woolfra is –, és azok legkiemelkedőbb munkáit méltatja. De úgy is, hogy később, a kötet második részében, górcső alá veszi azokat a „férfias” szakmákat, ahol még ma is alulreprezentáltak a nők. Vagyis szól a folyton üvegplafonba ütköző politikusnőkről, a katonanőkről, és az egyházi pályán érvényesülni akaró lelkész nőkről. Jelentős hangsúlyt kap ebben a részben a média szerepe is, konkrétan a televíziós műsorok és a női magazinok (*Nők Lapja, Cosmopolitan*) sztereotípiákat konzerváló, manipulatív jelensége. A kötetben magával a feminizmussal két méltán híres orosz nő, Alexandra Kollontaj és Inessa Armand politikai pályájának bemutatásán keresztül találkozhatunk. A téma megjelenik még egy impozáns német lap, a 2007-ben harmincéves évfordulóját ünneplő *Emma*

ismertetésén keresztül is. Kulturologiai megközelítése, pedig finn (Szoumineito), francia (Marianne), orosz (anyafigura) és magyar (Szűz Mária/Patrona Hungariae) nemzetiségűként mutatja be a nőt. Később a nő mint város jelenik meg előttünk, legyen az Berlin vagy Budapest. A kötet – miután minden tanulmányát végigolvastuk – azon felül, hogy a „térmetafora gazdagon burjánzó lehetőségeit felhasználva közvetíti felénk az emocionálisan sokunk által megélt, de racionálisan nehezen megközelíthető tapasztalatokat”, egyfajta fogalmi dekonstrukció szükségére is céloz. Ez nyilvánul meg például akkor is, amikor a női és férfi nem mellé rendelt, a történelem által megcsontosodott fogalmakat, és a bennük testet öltő hierarchizált viszonyt emeli ki, Zinajda Gippiusz *Az éjszaka virágai* című versén keresztül. Műtherich-től idézi: „Az (európai alapú) emberi gondolkodás történetén végigvonul a szembeállításoknak egy olyan sorozata, amely egymást kizáró, de együtt a teljességet kitevő ellentétekre osztja a világot.” Ilyen ellentétek az élet-halál, fény-árnyék, nappal-éjszaka, jó-rossz, bal-jobb, kultúra-természet, ember-állat, férfi-nő. Ezekre azonban az a jellemző, írja Huszár Ágnes, hogy a második helyen említetteket tartják rosszabbnak, csekélyebb értékűnek. Az általa kitűnően kiemelt bináris oppozíciók miatt érezhetjük, hogy fontos a dekonstrukció művelete, ami azonban nem tagadást vagy elutasítást jelent, hanem a fennálló értelmezési keretek megkérdőjelezését, továbbá annak biztosítását, hogy a szubjektum hozzáférhető legyen a korábban nem használt újrafelhasználás, újraszervezés számára. Ugyanezt érezhetjük ki a *Mit keres egy ilyen aranyos hölgy a politikában* című tanulmányból is, ahol szintén erről az erőltetett, sokszor igazságtalan kategorizációról ír. „Észre kell

vennünk, ami bóknak látszik, az nem mindig homlokzattámogató aktus. Ha a társadalmi kontrollfunkcióban levő nőket egy olyan kommunikációs szituációban, amelyben szakmai, közéleti kompetenciát, rátermettséget kell mutatniuk, a 'hagyományos' női szerepeknek megfelelő bókokkal halmoznak el, s csinosnak, kedvesnek, nagyszerű anyának vagy háziasszonyoknak neveznek, észre kell vennünk, hogy 'az élet harc' metaforában melyik oldalra utasították őket.” Tovább fokozza ezt *A nyelvbe kódolt szexizmus – Kinek szül a nő?* című tanulmányában a mindennapi gondolkodásba beépült szexista jelzők kiemelésével is.

Túl régóta kezelték ugyanis eleve adottnak azt, amit a *Nő* kifejezés jelent. A leíró kategória (nő-természet, nő-empátia, érzelmvezérelt stb.) összekeveredett a jelölttel, s ezáltal számos jelentést a nők valós természetének részeként kezeltek. Sőt, ahogy Pierre Bourdieu is leírta a *Férfiuralom* című munkájában. „A nők kisebbsítésükre, megtagadásukra törő szocializációinak alávetve kijárják az önfeláldozás, a lemondás, a hallgatás negatív erényeinek iskoláját.” Huszár Ágnes az egyik könyvismertetőjét, amely a kötet negyedik (utolsó) tematikus egységében található, az összesen tíz recenzió között – *Speaking out, The Female Voice in Public Contexts* – a következő mondatokkal kezdi: „a lányok, asszonyok sokkal kevésbé hallatják a hangjukat a nyilvánosság előtt, munkahelyi, érdekvédelmi, politikai, helyi vagy országos fórumokon...” (Egyébiránt az ismertetett könyv ennek okaira keresi a választ.) A lemondás, az önfeláldozás motívumai rendre fellelhetők például az anyaság tényéhez párosítva. Ehhez szorosan kapcsolódik a már fentebb említett *A nyelvbe kódolt szexizmus – Kinek szül a nő?* című tanulmány, melyben a központi elem a lemondás, pontosabban az ajándékozás. A nő

odaadja magát a férfinak, majd gyereket szül neki. A gyerek ennek a metaforának a kere-tében a férfi (férj) tulajdona, hiszen neki születték, ajándékozták, „amivel persze le is mond róla, hiszen amit neki ad, az már nem az övé.” Sajnos társadalmunkban sokszor pont a nők azok, akik engedik, hogy újraterme-lődjön az egyenlőtlenség. A tradicionális női identitás ugyanis a férfinak alárendelt nőé, így lett történelmileg a férfi által konstruálva.

Ha a dekonstrukció szükségességét belát-tuk, egy másik érzésnek is helyet adhatunk a könyv elolvasása után. Ez pedig a nemek közti „senkiföldjén” való kalandozás élménye. Ezt fokozza sorra, a legelső tematikus egység-ben, *A Női és férfinemek kolloziója irodalmi és művészeti alkotásokban* fejezetben helyett kapott öt tanulmány. Mindegyik a protago-nista szemléletet elemzi, *A határ átlépésének élménye cím alatt* az angol Woolf, az orosz Gippiusz és a német Wolf műveit mutatja be. Woolf protagonistáját, Orlandót, az orosz költőnőt, aki „éppen a nemek közti határfelü-leten csavarogva érezte jól magát” és Christa Wolf az *Önmagán végzett kísérlet* című kisre-gényét. A következő rész, a *Leszbikus coming-out regények térmetaforái*, tartalmazza a lesz-bikus szerelemről szóló művek sorát, a szerző ezekhez kapcsolódó kommentjei pedig to-vább boncolgatják a két nem határainak vonalait. Rendre a harmadik tanulmányában pedig ismét visszatér a már említett nőíró, az első jelentős orosz költőnő, Gippiusz bemu-tatásához. A kötet szerzője negyedik tanul-mányában Annamarie Schwarzenbach, rövid életet (34) élt svájci írónőről értekezik E részek jelentősége nemcsak a művek, életutak rövid elemzésében ragadható meg, de e remekre szabott összefoglalók mélyebb együttérzést is kiváltanak az olvasóból a protagonista szen-vedései felé. Ha meg nem is érti, de kálváriáját

tiszteletben tartva talán nem ítéli el másságát. A fejezet legvégén az álom vagy valóság elmo-sódott határait, az Arthur Schnitzler *Alomno-vela* című munkájára épülő mozifilmen ke-resztül veszi górcső alá. Stanley Kubrick „legszemélyesebb” filmjében a „valóságos és megálmódott kalandok” sorát vonultatja végig a rendező, közvetítve ezzel a pszichoa-nalízis által feltárt élményvilágot.

A második tematikus egység címe a *Nők a hatalom terének egy árnyékos zugában* és a harmadik, amely a már említett tíz recenziót előzi meg, *A női test, mint projekciós felület: kultorológiai megközelítés* cím alatt megírt tanulmányok pedig a fentebb leírt aspektus-ból közelítenek a női nemhez. Kielezve a szeximust, a diszkriminációt, és a nőkkel kapcsolatos metaforákat, metonímiákat.

Régóta beszélünk negatív diszkriminációról, ám az elnyomás leleplezése önmagában nem elég ahhoz, hogy ténylegesen „megsza-badulhassunk” tőle. S mivel gyökerei erősek, ez csak hosszú, kitartó munkával lehetséges, hiszen jelenleg szinte még ellentétes a hatalom belső mechanizmusaival. Huszár Ágnes új kötete nagyban hozzájárul ahhoz, hogy a már sokat említett téma és a körülötte tornyosuló problematika előtérbe kerüljön, és ha lassan is, lássunk valamiféle javulást a nők esélyegyen-lőségének területén. Huszár Ágnes tudomá-nyos kutatómunkája mellett szociolingviszti-kai, pszicholingvisztikai, valamint gendernyel-vészeti kurzusokat tart a Pécsi Tudomány-egyetemen, a Nyelvtudományi Doktori Is-kolában. Korábbi, megjelent kötetei még *A gondolatról a szóig (monográfia)* és *Bevezetés a gendernyelvészetbe*; előbbi 2005-ben, utóbbi 2009-ben jelent meg. (*Huszár Ágnes: A nő terei. Bp., L'Harmattan Kiadó, 2011, 215 p.*)

Takács Izolda
doktorandusz